

FLERIS, een verzonnen waarheid

Jean-Marie Barra

De naam Fleris is voor inwoners van Middelkerke en omstreken geen vreemde eend in de bijt. Integendeel, de afgeleide straatnaam **Fleriskot**straat staat er nog garant voor. Maar rond de naam Fleris hangt een zweem van geheimzinnigheid en verzinsels. In deze optiek durven wij een lans breken om de 'verzinsels' te bekrachtigen met waarheid en de waarheid met de nodige 'verzonnenheid' te behandelen.

Het hele Flerisverhaal vindt zijn oorsprong bij de '**Fleriskothoeve**'. Deze prachtige boerderij is gelegen langs het kruispunt Fleriskotstraat-Kalkaertweg. Ze heeft dan ook de eer, te kunnen pronken met een Friese schuur. Het is daarom ook niet onterecht eerst uit te pakken met een korte historische schets van deze landbouwnederzetting. Hoever de benaming 'Fleriskot' achteruit gaat is ons tot op heden niet bekend, niettemin vinden we op oude kaarten deze benaming veelvuldig terug.

In het boek van Ing. M. Vermeire (p.44-45) lezen we het volgende betreffende de boerderij :

"De schuur is gebouwd volgens het Friesch plan : rechthoekige vorm en pyramidaalvormig dak. Deze schuur staat op een hoogte. Van waar komt deze benaming ? KOT, weten we, is hut ; maar wat is FLERIS ? Doen we eerst en vooral opmerken dat het volk zegt "Flères", met een è, die men meermaals heeft willen vervangen door een ai. Een grondregister van Middelkerke, dagteekenende uit de 17de eeuw, spreekt alzoo

van "Flairis-Kot" en de Koninklijke Commissie, die zich bezig hield met de heropbouw van deze schuur na den oorlog, noemde haar Flaires-Kot in haar bulletin van 1919. Van een anderen kant sprak een lijst der waterloopen, opgemaakt in 1880, van FLEERE'S KOT-geleed en de militaire kaarten altoos op FLEURISKOT.

Te Leffinge weten de menschen te vertellen dat Fleris een bedelaar was, die werd geherbergd in deze schuur, maar om hem te plagen gaf de boer hem op een dag melk met look. Fleris maakte zich boos en vertrok na den boer vervloekt te hebben. De zaken van den boer liepen zoo mis, dat hij de hoeve moest verlaten, en deze bleef gedurende jaren ledig.

Ter bevestiging van deze historie noemt men het vers : "Melk en look. Fleris verhuist, en 't geluk ook."

Doch in de verzameling "Niederländische Sagen" uitgegeven door J.W. Wolf in 1843 te Leipzig, vindt men een ander verhaal (nr. 216), volgens hetwelk Fleris een geest was, nu eens dierlijk dan weer eens een menselijken vorm aannemende. Ook luidens dit verhaal zou men hem de grap gespeeld hebben met look, en vandaar zou de naam Fleriskot komen gegeven aan de hofstede.

Van dit alles is natuurlijk niets waar, en om een wetenschappelijken uitleg te hebben van deze naam, volstaat het het artikel te lezen van den priester Claerhout gepubliceerd in 1920 in het "Bulletin de la Société d'Antropologie de Bruxelles". Het eerste deel van den benaming schrijft E.H. Claerhout, is een menschnaam en wel een zuivere Friesche naam. Er zijn inderdaad talrijke Friesche familiën, die Fleringa of Fleersma heeten. De voorzaten van dezen stam moesten Flere of Flero heeten. Doch, daar het Fleriskot precies den vorm heeft van een Friesche schuur, zoo besluit E.H. Claerhout, dat het een Fries is, met naam Flere, die deze hofstede heeft opgericht, en welke verder zijn naam draagt."

In het "Woordenboek der TOPONYMIE" van Karel De Flou lezen we op bladzijde 205-206 :

* " ... ende op de noordzyde ligget een Cadyck ende is stedeland vant flairiskot..." 17de eeuw

* het Fleriskot, 1824

- * Fleurikot, 1876
- * het Flaireskot, 1884
- * ferme Flairis-kot à Leffinghe, 1919
- * het Fleere's kot-geleed, 1880

In zijn boek "Proeve van Toponymie. De oorsprong van de voornaamste gemeenten van de arrondissementen Oostende, Veurne en Diksmuide" (1931) levert de schrijver Carlo Loontjens dezelfde bewijzen als ing. Vermeire in zijn boek, verwijzend naar pastoor Claerhout in 1920.

Onze voornaamste bron van getuigenissen is die van mevrouw Jenny Aspeslagh. In 1958 maakte zij een licentiaatsverhandeling aan de Katholieke Universiteit van Leuven onder de titel : SAGENBOEK van het OUDE KAMERLINGSAMBACHT. Het middengedeelte van deze lijvige verhandeling bevat 350 bladzijden door haar uit de mond van mensen uit de streek opgetekende sagen en fragmenten van sagen. In de jaargang 1989 mochten wij van haar een uitgebreide samenvatting geven van deze honderden teksten en konden wij genieten van een wonderlijke bron zeisdels en vertelsels. Het is eveneens in dit opzicht dat wij haar opnieuw danken om de gebruikname van haar werk terzake. Mogen wij er wel op wijzen dat de afgedrukte teksten hun oorsprong vinden in 1958 en alsdusdanig in de toenmalige context geplaatst moeten worden betreffende stijl en taal.

De sagen kunnen we onderverdelen in volgende thema's :

- * De geestenwereld : de waternekker of waterduivel, : een plaaggeest die meer schrik aanjaagt dan feitelijk kwaad sticht. Hij verschijnt als varken, hond, kalf of kikker. Deze vorm van verschijning is de meest relevante in een streek doorspekt met grachten, beekjes en krekken.
- * Ook terugkerende doden waren een voorname groep. Ze dwaalden rond als dwaallichtjes of gewoon als ... spook, maar ook meerminnen, aardgeesten, dwaallichten, plaaggeesten, de "mare", ...
- * De toverwereld : vrouwen, heksen, oud en lelijk ...

We laten de getuigen aan het woord. Achter elke uitspraak staat de getuige en soms staat in de tekst een verklaring voor de dialectische woorden.

FLERIS verandert zich als paard :

“ ... Vlèrus dat was een verwenste persoon, je was hij knecht op 't Vlèruskot en je (hij) koste hij hem veranderen. Je was altemets (soms) een peerd en asze een rechtse knoop in z'n steert leien, werkte 'n en leien ze een slinksen, je werkte niet. En je was altemets een mens ook. En as't kerremesse was je ging alles doen voor dat de meissens hadden kunnen gaan. Maar as ze naar de messe wilden je ging alles overende (overhoop) smijten dat ze niet kosten gaan ...”.

(A. Dierickx, Snaaskerke)

“ ... Op 't Vlèruskot 't zat daar ook zo'n Duitse Schaper en je koste ook etwa (iets) wènden dien. 'k Heb dat vroeger ook dikkels horen vertellen van mensen, och heer ja, ze zijn ook al lange dood en geoordeeld. En z'hadden daar altijd een peerd meer dan dat z'hadden. En dat peerd ging mee naar 't land voor te ploegen en al, en 's avonds wasten weg en 's nuchtens wasten daar were. En de zondag wasten daar ook niet, ze wrochten ton niet, he. En dat was Vlèrus die hem koste veranderen in peerd : 't Spookte daar 'n helft van tijd erg wè. En die boer kreeg benauwd. En zeiten tegen de paster wat moet ik toch doen ? J'is bekwaam van hier alles aan den hals te brengen. Geef gij hem maar pap met look zeiten en je gaat er hij wel van onder trekken en 't was waar ook. En 't spookte niet meer ook ...”.

(A. Vanmassenhove, Snaaskerke)

Maar 't paard verdween soms ook :

“ ... Op 't Vlèruskot, 't was daar een keer op een nuchtend een vreemd zwart peerd, dat ze peisden, nè hoe is den dezen hier gegrocht. En as ze d'r mee naar 't land gingen, 't greel (gareel) viel af en 't peerd was weg. Dat was ook toverij he. Dat was al Vlèrus die dat deed ...”.

(Kamiel T'Jonck, Leffinge)

Fleris zet de wagen boven op de schuur :

" ... Op 't Vlèruskot te Leffinge heeft daar vroeger verkeerd (gespookt). Dat was al Vlèrus die dat deed. Op een nuchtend stond de wagen boven op de bergscheure. De boerinne heeft Vlèrus ton een keer look in z'n pap gegeven en Vlèrus zei : 'Pap met look, Vlèrtje vertrekt en 't geluk ook ...'".

(Serafijn Roye, Slijpe)

Geesten dorsen op het Fleriskot :

" ... Op 't Vlèruskot 't waren daar altijd twee gelijke meissens (meiden), twee honden, twee katten, en ze kosten dat niet herkennen. 't Echt meissen of 't vals meissen, d'echte katte en de valse. Maar ze wisten nu niet wien dat den echten was en z'hebben ze geprobeerd. Ze gaven ze pap en look en Vlèrus zei : 'Pap en look, Vlèrus vertrekt en 't geluk ook'. En 's avonds as de dorsers te lange in de bergscheure bleven, wierden de schoven graan naar beneden gesmeten op onder kop dat ze mosten vluchten en die geesten begosten (begonnen) ton de schure te dorsen ...".

(V. Kint, Stene)

't Fleriskot brandt 's nachts af, maar staat er 's morgens opnieuw :

"... En 't Vlèruskot ton, daar heeft 't ook lelijk gedaan. Vlèrus dat was een soorte van een tovenare en op een nacht dat Vlèruskot was geheel afgebrand en tegen de nuchtend (ochtend) stond het er were ; Vlèrus dat was zo'n Duitse schaper, 't waren d'r hier ton vele zukke (zulke) in de streke, en ze kosten al een brokke (beetje) de kunste, en je was hij daar knecht op 't Vlèruskot...".

(V. Jonckheere, Mannekensvere)

Spookgeiten op 't Fleriskot :

"... Dat was ook een die dat vertelde, van asten (als hij) daar knecht was. J'hadde een keer zitten vissen op een nacht in de wal - die vent was later knecht bij ons- op

een meter of vijftwintig van 't hof azo, en as 't 's nachts twaalve was, 't schurekot vloog open en 't sprongen daar wel vijfve, zesse geiten maar altijd weg en were door, zeiten. En dat was partang (nochtans) een die nooit loog wè. Je mochte 't geloven asten etwa zei...".

(Kamiel T'Jonck, Leffinge)

Molen maalt bloed in plaats van graan :

"... Mijn moeder die altijd op vakantie ging naar Slijpe heeft nog verteld van 't Vlèruskot. En 't was daar een rossekot en ze maalden daar bloedig vlees in plaats van graan. Dat was Vlèrus die dat deed. En je zat hij dan te lachten boven op de rossemolen...".

(E.H. L., Brugge)

Verwensingen tegen Fleris :

"... Mijn moeder heeft vroeger nog verteld dat 't op 't Vlèruskot verkeerde (spookte). As de meissens en de knechten wilden naar de kerremesse gaan, Vlèrus hielp under met under werk, de schuttels (schotels) en de beesten eten geven. Maar as 't was voor naar de kerke te gaan 't was tegenovergestelde. De boerinne heeft hem verbannen naar 't voorste van d'hofstee en alle jaren mochten een stap (stap) nazen (dichtebij komen) zo hoeverre datten al is weet ik niet hoeverre datten al in 't wederkeren is, kan 'k niet zeggen ...".

(L. Menu, Wilskerke)

"... ze zeggen dat Vlèrus verwenst is tot aan de Rode Zee, dat is verre he. En je mag alle jaren een stemp (stap) nader komen, zo 't gaat nog lange duren voor datten hier were is ...".

(A. Dierickx, Snaaskerke)

Fleris vertrekt met pap en look, maar komt terug :

"... Op 't Vlèruskot ze kosten (konden) daar nooit meiden of knechten houden. En op een keer zei de boer, k' moet nu een knecht hebben, al was't den duvel zelve.

En je kreeg een knecht he, Vlèrus. Maar dat was een raren. Je ging altijd naar de kermessen en naar de feesten. Je was voor 't plezier wè en nooit naar de messe he. Je haalde zulke rare toeren uit en de boer wilde hem buiten hebben. Maar je wilde niet weg. De boer ging raad vragen aan andere en ze zeien : 'Je moet look in z'n pap doen'. De boer deed dat en Vlèrus zei : 'Look in de pap. Vlèrus weg en 't geluk ook weg', en van toe af hebben ze niet anders dan ongeluk gehad met onder beesten op 'r Vlèruskot...".

(E. Faict, Stene)

"... Op 't Vlèruskot 't heeft daar nog een toverare knecht geweest. En as 't vrouwvolk naar de kerremesse wilde, je was hij altijd gediensig maar als 't was om naar de messe te gaan, je maakte dat ze niet weg en kosten, ze gerochten (geraakten) nooit weg ! En ze waren gezeid van de paster van Leffinge van hem pap en look te geven. 'Pap met look Vlèrus vertrekt en 't geluk ook'. De paster had die look gewijd en je wierd verwenst van de boerinne naar 't voorste einde van d'hofstee. Alle jaren magten een tumelet (buiteling) van een luis nazen (naderen) ...".

(K. T'Jonck, Leffinge)

Roosje Jonckheere uit Leffinge vertelt het volgende :

"... Op 't Vlèruskot den duivel kwam hem daar verhuren in de gedaante van een knecht. Die ploeg ging alleen voort. Altemets hangden de koeien met onder steert aan de balken, met onder kop omlege. De boerinne had een keer pap gekookt en look d'r in gedaan en Vlèrus zei : 'Vlèrus en eet geen pap met look, Vlèrus verhuist en 't geluk ook', en 't geluk verhuisde, die mensen hadden niet anders dan tegenslagen. 't Ruttelde en 't rammelde daar ook. 't Doste daar geen mens voorbijgaan. En ze zeggen datten ga werekeren. Vlèrus, de duivel he, je maakte alle jaren een tumelet van een luis en j'is nu op weg, maar 'k weten niet vanwaar...".

Fleris nadert voetje voor voetje :

"... Op 't Vlèruskot 't heeft daar vroeger ook verkeerd (gespookt). 'k Weten assan wel je koste nog schone de deuregaten zien in de bergschure van den tijd van Vlèrus, asten hij daar wareerde (rondliep). Dat is al lange geleden wè, j'hebt daar nu boer Coppin en daarvoren van 't T'Jonck en Pauwels en Devriendt en 't moet nog van daarvoren zijn. Ik heb dat daar nooit weten verkeren, da's van voor mijn tijd, maar al d'oude mensen kosten daarvan vertellen. De boerinne had Vlèrus van 't hof gejaagd tot aan 't verste stukje van de hofstee, tegen Transvaal (wijk op Raversijde). En j'is hij nu aan 't werekeren, alle jaren moeten één voetje. Ze zeggen datten nu al aan den duiker van Verstegens zou zijn ...".

(Pieter Volbrecht, Wilskerke)

Fleris betovert de bewoners na een verwensing :

"... Op dat hof met die bergscheure, daar aan 't vliegveld, 't moet daar vroeger ook nog lelijk gedaan hebben. 'k Heb ik daar vroeger vele over horen vertellen, maar 'k weten daar toch geen juisten inhoud van. Wat dat 'k nog weten is van de familie Boels. Z'hebben zieder daar ook nog gewoond en ze wierden zieder al zot of onnozel. Dat was verwenst, zeien ze, dat hof...".

(R. Storme, Oostende)

Niemand houdt het lang uit op 't Fleriskot :

"... en op 't Vlèruskot ze zeien dat den duivel daar op 't hof was, as knecht. Je was verliefd op een meissen of op de boerinne zelve, dat weet ik niet juiste meer, en je was toch zo jaloers. Ze begosten dat daar beu te worden, ze waren 't moe en voor hem kwijt te geraken, gaven ze hem altijd 't zelfde eten. En op een keer hadden ze look in z'n pap gedaan en Vlèrus zei : 'Pap met look, Vlèrus vertrekt en 't geluk ook'. En van ton af hebben ze daar niets anders meer dan tegenslagen gehad met de beesten en den oogst. En van toen af heeft er nog nooit geen boer meer dan 9 jaar op dat hof kunnen

blijven. Ze moeten weg van de tegenslagen..."
(H. Van der Heyde, Leflinge)

Als Fleris terugkomt, zal hij alles vernielen :

"... Op 't Vlèruskot 'k heb ik daar nog gewrocht, 't heeft daar verkeerd. De boerinne heeft ton Vlèrus verwenst tot op het voorste van de hofstee en je naast hij alle jaren een tunelet van een luis en asten werekeert gaatten alle verdemmelieren (vernielen)..."

(J. Titeca, Slijpe)

Leon Menu doet een ander verhaal, als gepensioneerd garde te Wilskerke :

"... Van m'n nonkel heb ik dikkels (dikswijls) horen vertellen, maar dat is lange geleen en je zag hij gelijk een wij laken, azo gelijk een wolke die voor dreef aan deze kant van 't Vlèruskot en je had toch zo'n benauwd, ze zeggen dat dat zielen zijn en dat je daarvoor vele moet lezen as je dat gezien hebt..."

Ook het artikel van H. Claeys in 'Rond den Heerd', XXIII, p. 196-198 (1888) brengt ons enkele frappante zaken. Zo beweert hij : *"Al in de grond delvende, heeft men over een dertigtal jaren, de grondvesten tegengekomen van verscheidene pilaren, alsook van eenen muur die wel twee stappen breed was en hard gelijk arduin"*. Er zou indertijd ook ene geheime gang geweest zijn : *"Bij het volk wordt ook verteld, dat er van het Fleriskot een onderaardse gang liep naar het 'Tempelhof' te Slijpe, en van daar voort naar den 'Duivelstorre' te Nieuwpoort"*. Volgens Claeys gaat de hele Flerislegende terug naar de jaren 1620-1630 waar op de hoeve een boer woonde, *"... die goddeloos was, een nietwaard van de ergste soort. De gebeurs zeiden dat het 'n ware duivel van nen boer was ! ... Iedereen was ervan benauwd en schuwde hem zoo veel hij kon. Het werkvolk, dat op zijn hofstede wrocht, en behandelde hij ook niet zachtjes. Voor een niet, begon hij te vloeken en te tieren, te schelden en te verwenschen. ... Op zekeren morgen, dat zijn laatst gehuurden knecht er insgelijks van deure ging, schoot hij in eene gloeiende gramschap, en riep uit 'Ik en wil en zal eene knecht huren, al*

moest hij uit de helle komen'. ... Die nieuwe knecht was een streusche en felle kerel ... Sedert dat die nieuwe knecht op 't hof was, ging alles veel beter dan te vooren ... ". Maar moeten ze naar de mis of te biechte, dan zorgt Fleris voor ambras. "Ze zeiden tot elkander : 'Dat is Fleris die met den duivel omgaat, die ons die poetsen bakt.'"

Claeys doet ook het verhaal van de afbraak en wederopbouw van de schuur en met de verwensing van de boer en het vertrek van Fleris eindigt ook hij zijn verhaal.

Fleris, de Fleriskothoeve, het Fleriskotgeleed ...

“t Fleriskot” is voor heel wat Leffingenaars een vast begrip. Deze mooie hoeve met monumentale Friese bergschuur ligt op een kunstmatige terp. Zoals reeds boven vermeld, is de naam tweeledig : Fleris - k(c)ot.

- * De naam Fleris is een Friese naam, wellicht van de eerste bewoner en/of eigenaar van deze boerderij. Ook de typische vorm van de Friese schuur wijst op een oude nederzetting, die stamt uit de 8ste eeuw. De familienamen : Fleringa of Fleersma zijn daar tevens niet vreemd aan, de stichter zal wel Flere of Flero genaamd zijn.

Het tweede naamgedeelte : k(c)ot afgeleid van cote = hut, huis, schuur, (schaaps)kooi...

- * Deze landbouwexploitatie behoorde in de tijd toe aan de Tempeliersorde van Slijpe bij schenking in de 12de of 13de eeuw.
- * Fleris, een verzonnen waarheid. De enen noemen het 'de legende van Fleris', anderen noemen het een volksvertelsel. Alles moet men echter in een tijd situeren, waar vertelsels als waarheid werden genomen en men met de waarheid een loopje nam. De tijd waarin de grootmoeders en grootvaders vertelden aan hun kleinkinderen is definitief voorbij, ontdaan van alle sentimentaliteit. Het Flerisverhaal is echter gegrondvest op een 17de eeuwse gebeurtenis, aangedikt met een eeuwenlange

mondelinge overleving, waarbij de mens het niet zo nauw nam met geloof en bijgeloof. In het sagenboek van mevr. Aspeslagh lezen we het volgende : *“De sage is een geheel of gedeeltelijk gefantaseerd volksverhaal, dat een verklaring wil zijn van iets buitennatuurlijks, dat een beroep doet op de geloofwaardigheid en gebonden is aan tijd en/of plaats”*. Het is dus gegroeid uit een ver verleden, met een sterke mondelinge overdracht en in al zijn aanschijn aangedikt. Ter illustratie : *“Men kan zich gemakkelijk voorstellen hoe mensen vroeger in het water gesukkeld zijn, toen ze half bedronken over die donkere, met water omzoomde wegeltjes ‘s nachts huiswaarts keerden. Die waterloop ontmochterde hen wel en de waternekker werd de ideale toevlucht om hun natte kleren te verantwoorden.”* Hieruit kunnen we nu het volgende concluderen :

“Fleris, een opstandige boereknecht, een nozem ‘avant-la-lettre’, een volksfiguur, een, ‘enfant terrible’ die allerlei grollen en streken uithaalt en het plaatselijk gezag in hoeve en dorp op zijn nek haalt. De enen zagen hem als waternekker, waterduivel, spook of geest, anderen verborgen hun schrik en angst, als dat ze de duivel hadden gezien in hoogsteigen persoon. Een duivel die zich ‘s nachts kon omtoveren in een paard, een geest, een knappe jongeling of een ... plaaggeest. Als het erop aankomt kan hij werken als een paard, vooral als het gerucht de ronde doet dat hij met de meiden naar het feest mag. Maar gaan ze ter ‘messe’, dan loopt zeker ergens een wiel af of staan de paarden op hol. Hij haalt allerlei fratsen uit tot ergernis van de boer, die hem niet alleen binnengehaald heeft, maar hem na een tijdje de hel toewenst. Het gaat van kwaad naar erger en de norske boer gaat te rade bij de dorpspastoor. Bij het eten stamelt Fleris zijn gekende woorden : ‘PAP ende LOOK, FLERIS GAAT WEG en ‘T GELUK OOK’. De boer kent de ene ramp na de andere, sterfte onder het vee, brand in schuur en hoeve, ... allerlei tegenlagen en venijnigheden. Doch ... traag, maar zeker komt Fleris terug”.

Om ons verhaal te beëindigen, vervolledigen wij onze historische schets. De hoeve in zijn huidige vorm zou opgetrokken zijn in 1751. De schuur wordt in 1919 toegevoegd aan de lijst der beschermde monumenten en hij wordt hersteld in de jaren twintig na de opgelopen oorlogsschade. De bergschuur komt op 8 mei 1953 opnieuw in het nieuws. In het voorafgaande weekend woedt er boven Leffinge (op vrijdagnacht) een hevig onweer. Omstreeks 23 uur slaat de bliksem in op de oude schuur, waar de vlammen gretig toeslaan op het strooien dak en het eeuwenoude gebinte. Aangewakkerd door een sterke noordenwind staat de schuur in een minimum van tijd in lichtelaaie. Ondanks het snel ingrijpen van de brandweerkorpsen van Middelkerke en Oostende, kan men niet verhinderen dat de schuur volledig uitbrandt.

Wegens de te hoge verzekeringspremie trekt men de schuur op met een pannendak en ... enkele meters lager.

Als een baken in het vlakke, Vlaamse polderland blijft het Fleriskot een parel in het landschap, die nog menig kunstminnaar vertedert.

Bronnen

- Rond den Heerd, XXIII, 1888, p. 196-198. Leffinghe Eertijds en Nu, A. Vansteene.
- Sagenboek van het Oude Kamerlingsambacht, 1958, mevr. J. Aspeslagh, licentiaatsverhandeling, K.U. Leuven.
- Geschiedkundige Schets van West-Vlaanderens Landbouw, 1937, Ing. M. Vermeire.
- Woordenboek der Toponymie van Westelijk Vlaanderen, ..., Brugge, 1929, Karel de Flou.
- Oorlogskroniek Leffinge, 1985, J.M. Barra.
- Persoonlijk Archief.